

ОТЗЫВ

Зарубежного научного консультанта, кандидата медицинских наук,
Натали Степановны Тадевосян
на диссертационную работу Айтмаганбет Перизат Жаксыбаевны
«Медицинские-социальные аспекты формирования здоровья населения региона
нефтегазодобычи (на примере Жанажольского месторождения нефти и газа)»,
представленной на соискание доктора философии (PhD) по специальности
6D110100 «Общественное здравоохранение»

Диссертационная работа Айтмаганбет Перизат Жаксыбаевны на тему «Медицинские-социальные аспекты формирования здоровья населения региона нефтегазодобычи (на примере Жанажольского месторождения нефти и газа)» посвящена одной из актуальных проблем экологии и медицины. Известно, что в ряду множества факторов, формирующих здоровье человека, лидирующую роль играют биосоциальные и экологические факторы. В этой связи среди наиболее крупных источников, загрязняющих окружающую среду различными токсическими веществами, выделяются предприятия нефтехимической промышленности. Эти вопросы особенно актуальны в Республике Казахстан, поскольку в настоящее время эта отрасль промышленности продолжает интенсивно развиваться, что может оказать неблагоприятное влияние на состояние окружающей среды и здоровье населения. При этом одним из основных экологических факторов риска для здоровья населения территорий нефтедобычи и нефтепереработки является загрязнение атмосферного воздуха, что приводит к ухудшению санитарно-гигиенического и экологического состояния.

К настоящему времени накоплены многочисленные данные, свидетельствующие о том, что население, проживающее в районе размещения крупных нефтехимических комплексов, может подвергаться их вредному влиянию, которое характеризуется повышенными показателями заболеваемости как острыми, так и хроническими неспецифическими заболеваниями различных органов и систем (респираторной, нервной, эндокринной, репродуктивной, расстройства иммунитета). Ухудшение состояния окружающей среды вследствие техногенной нагрузки, рост влияния негативных факторов на здоровье населения рассматриваются в качестве основных угроз экологической безопасности устойчивого развития регионов.

В этой связи актуальность и важность темы диссертационной работы Айтмаганбет Перизат Жаксыбаевны не вызывает сомнений, поскольку определение качественных и количественных показателей изменения состояния здоровья населения, проживающего близ крупного нефтехимического комплекса - Жанажольского месторождения, станет основой для разработки основных направлений политики в области охраны здоровья населения и устойчивого развития республики.

Проведенные исследования показали, что в исследуемой основной зоне, по сравнению с контрольной, выше содержание химических веществ (сероводород, ксилон) в атмосферном воздухе, повышены показатели первичной заболеваемости - $71,4 \pm 6,4\%$ и

65,1±6,7%, соответственно, уровни неканцерогенной опасности и показатели, характеризующие психологическое состояние (состояние тревоги) - 24,5%±4,7 и 5,7%±3,3, соответственно по группам. Таким образом, полученные результаты свидетельствуют о неблагоприятном влиянии нефтегазового комплекса на состояние окружающей среды и здоровье населения.

Необходимо отметить, что диссертантом - Айтмаганбет Перизат в течение 2 лет была проведена объемная кропотливая работа, собран богатый научный материал - представлены результаты исследования атмосферного воздуха населенных пунктов, определения экологической опасности, оценки психологического состояния и здоровья населения, проживающего вблизи Жанажольского нефтегазового комплекса. Представленная работа выполнена на высоком научно-методическом уровне и является законченным научным трудом, который характеризует ее автора как зрелого специалиста, умеющего ставить и решать научные задачи. Выводы, сделанные диссертантом, научно обоснованы и вытекают из полученных результатов исследования.

В рамках выполнения PhD докторской диссертации Айтмаганбет Перизат прошла научную стажировку (10-22 июня 2019 г.) на базе Ереванского государственного медицинского университета имени Мхитара Гераци (г.Ереван, Армения). Во время стажировки докторант успешно работал над обработкой полученных результатов, используя современные методы статистической обработки данных. Докторант показал себя компетентным, ответственным специалистом.

По теме диссертации докторантом опубликовано 10 работ, в том числе в журнале, входящем в базу Scopus – 1, в изданиях, рекомендуемых Комитетом по контролю в сфере образования и науки МОН РК – 3, материалах международных и отечественных конференций – 6. По теме исследования подготовлены методические рекомендации.

Актуальность темы, объем проведенных исследований, новизна и научно-практическая ценность работы позволяют заключить, что работа Айтмаганбет Перизат Жаксыбаевны по уровню выполнения и практической ценности полученных результатов соответствует требованиям, предъявляемым к диссертациям на соискание степени доктора философии (PhD), а ее автор заслуживает присуждения искомой степени. Диссертационная работа может быть представлена к публичной защите на заседании Диссертационного Совета по специальности 6D110100 «Общественное здравоохранение».

Зарубежный научный консультант, научный сотрудник
Лаборатории гигиены окружающей среды и
токсикологии Научно-исследовательского
центра ЕГМУ им. М.Гераци, к.м.н.

Подпись Тадевоян Н.С. заверяю,
Ученый секретарь ЕГМУ им. М.Гераци,
д.м.н., профессор

Тадевоян Н.С.

Авакян Т.Г.

22 февраля 2023 г.

Марат Оспанов атындағы
Батыс Қазақстан
медицина университеті

Мхитара Гераци атындағы
Ереван мемлекеттік
медицина университеті

Шет елдік ғылыми кеңесші, медицина ғылымдарының кандидаты

Наталья Степановна Тадевосянның

«6D110200 - Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша

философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған

Айтмағанбет Перизат Жақсыбайқызының

«Мұнай-газ өндіруші аймақ тұрғындары денсаулығы қалыптасуының медициналық-экологиялық аспектілері (Жаңажол мұнай-газ кешені мысал ретінде)» тақырыбындағы
диссертация жұмысына

ПІКІР

Айтмағанбет Перизат Жақсыбайқызының "Мұнай-газ өндіруші аймақ тұрғындарының денсаулығын қорғаудағы ғылыми стратегиялық негізін игеру (Жаңажол мұнай-газ кешені мысал ретінде)" тақырыбындағы диссертациялық жұмысы экология мен медицинаның өзекті мәселелерінің біріне арналған. Адам денсаулығын қалыптастыратын көптеген факторлардың қатарында биоэлеуметтік және экологиялық факторлар жетекші рөл атқаратыны белгілі. Осыған байланысты қоршаған ортаны әртүрлі улы заттармен ластайтын ең ірі көздердің арасында мұнай-химия өнеркәсібі кәсіпорындары ерекшеленеді. Бұл мәселелер Қазақстан Республикасында әсіресе өзекті, өйткені қазіргі уақытта өнеркәсіптің осы саласы қарқынды дамуды жалғастыруда, бұл қоршаған ортаның жай-күйіне және халықтың денсаулығына қолайсыз әсер етуі мүмкін. Бұл ретте мұнай өндіру және мұнай өңдеу аумақтары халқының денсаулығы үшін негізгі экологиялық қауіп факторларының бірі атмосфералық ауаның ластануы болып табылады, бұл санитариялық-гигиеналық және экологиялық жағдайдың нашарлауына әкеп соғады.

Қазіргі уақытта ірі мұнай-газ кешендері орналасқан ауданда тұратын халықтың әртүрлі органдар мен жүйелердің (тыныс алу, жүйке, эндокриндік, репродуктивті, иммунитеттің бұзылуы) жедел және созылмалы арнайы емес ауруларымен сырқаттанушылық көрсеткіштерінің жоғарылауымен сипатталатын, олардың зиянды әсеріне ұшырауы мүмкін екендігі туралы көптеген деректер жинақталған. Техногендік жүктеменің салдарынан қоршаған орта жай-күйінің нашарлауы, халық денсаулығына теріс факторлардың әсер етуінің өсуі өңірлердің тұрақты дамуының экологиялық қауіпсіздігінің негізгі қатерлері ретінде қаралады.

Осыған байланысты Айтмағанбет Перизат Жақсыбайқызының диссертациялық жұмыс тақырыбының өзектілігі мен маңыздылығы жоғары, өйткені ірі мұнай - газ кешені Жаңажол кен орнының жанында тұратын халықтың денсаулық жағдайының өзгеруінің сапалық және сандық көрсеткіштерін анықтау халықтың денсаулығын қорғау және республиканың тұрақты дамуы саласындағы саясаттың негізгі бағыттарын әзірлеу үшін негіз болады. Жүргізілген зерттеулердің нәтижелерімен зерттелетін негізгі аймақта бақылаушы аймақпен салыстырғанда атмосфералық ауадағы химиялық заттардың (күкіртті сутек, ксилол) құрамы жоғары екендігі анықталды, алғашқы сырқаттанушылық көрсеткіштері сәйкесінше $71,4 \pm 6,4\%$ және $65,1 \pm 6,7\%$, сондай - ақ канцерогендік емес қауіптілік деңгейі және психологиялық жай-күйді (мазасыздық жай-күйі) сипаттайтын көрсеткіштер топтар бойынша негізгі аймақта $24,5\% \pm 4,7$ және бақылаушы аймақта $5,7\% \pm 3,3$ жоғарылады. Осылайша, алынған нәтижелер мұнай-газ кешенінің қоршаған ортаның жай-күйіне және халықтың денсаулығына қолайсыз әсерін көрсетеді.

Айтмағанбет Перизат 2 жыл бойы ауқымды жұмыс атқарып, кең көлемде ғылыми материал жинақталып, елдімекендердің атмосфералық ауасын зерттеп, экологиялық

қауіптілігі анықтап, Жаңажол мұнай - газ кешеніне жақын жерде орналасқан тұрғындардың психологиялық жағдайы мен денсаулығын бағалау нәтижелерін ұсынды. Ұсынылған жұмыс жоғары ғылыми-әдістемелік деңгейде орындалды және толық аяқталған ғылыми жұмыс болып табылады, оның авторы ғылыми міндеттерді қоя алатын және шеше алатын жетілген маман. Диссертанттың тұжырымдары ғылыми негізделген және алынған зерттеу нәтижелерінен туындайды.

PhD докторлық диссертациясын орындау шеңберінде Айтмағанбет Перизат Мхитар Гераци атындағы Ереван мемлекеттік медицина университетінің (Ереван қ., Армения) базасында ғылыми тәжірибеден өтті (2019 жылғы 10 маусым мен 22 маусым аралығында). Тәжірибе барысында докторант материалдарын статистикалық өңдеудің заманауи әдістерін қолдана отырып, алынған нәтижелерді сараптама жасады. Докторант өзін құзыретті, жауапты маман ретінде көрсетті.

Диссертация тақырыбы бойынша 10 жұмыс, оның ішінде Scopus – 1 базасына кіретін журналда, ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған басылымдарда – 3, халықаралық және отандық конференциялар материалдарында – 6 жариялым жарияланды. Зерттеу тақырыбы бойынша әдістемелік нұсқама дайындалды.

Айтмағанбет Перизат Жақсыбайқызының диссертациялық жұмысының тақырыптың өзектілігі, жүргізілген зерттеулердің көлемі, жұмыстың жаңалығы мен ғылыми-тәжірибелік маңыздылығы, жұмыстың орындалу деңгейі философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін диссертацияларға қойылатын талаптарға сәйкес келеді, ал оның авторы қажетті дәрежені беруге лайық деп қорытындылап, диссертациялық жұмысты 6D110200 "Қоғамдық денсаулық сақтау" мамандығы бойынша Диссертациялық Кеңестің отырысында қорғауға ұсынамын.

Шетелдік ғылыми кеңесші,
М. Гераци атындағы ЕММУ
Ғылыми-зерттеу орталығының
Токсикология және қоршаған орта гигиенасы
зертханасының ғылыми қызметкері, м. ғ. к.

Тадевосян Н.С.

Тадевосян Н.С. қолы, растаймын,
М. Гераци атындағы ЕММУ ғылыми хатшысы,
м.ғ.д., профессор

Авакян Т.Г.